

Професор Анатолій Свідзинський: «ТЕОРЕТИЧНА ФІЗИКА – НАЙВАЖЛИВІША НАУКА В РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА»

11 березня 2019 року в Інституті фізики конденсованих систем НАН України (м. Львів, директор – академік НАН України **Ігор Мриглюд**) відбувся Меморіальний семінар до 90-річчя члена НТШ, професора **Анатолія Свідзинського**, який відійшов від нас 23 січня цього року.

Про видатного вченого, філософа, культуролога, доктора фізико-математичних наук, завідувача кафедри математичної та теоретичної фізики, першого ректора Волинського державного університету імені Лесі Українки (нині Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки), щирого, талановитого, відкритого людини **Анатолія Свідзинського** говорили науковці, передусім його дружина – професор кафедри української мови **Маргарита Жуйкова**.

Зазначу одразу: не дуже часто доводиться бути на таких зустрічах. На семінарі звучали схвильовані слова тих, хто знав пана Анатолія не тільки як фізика-теоретика, а й як автора новел, підручників, спогадів, зокрема унікальної книги «Синергетична концепція культури», яку присвячено широкому колу питань культури, що стосуються і природничих, і гуманітарних наук. «*Це людина, котру ми добре знали, видатна особистість, державний діяч, фізик-теоретик, який залишив помітний слід у тій діяльності, якою він займався*», – представив Анатолія Свідзинського на Меморіальному семінарі директор Інституту фізики конденсованих систем академік **Ігор Мриглюд**.

Почалися виступи. Першою слово взяла дружина покійного – професор **Маргарита Жуйкова**:

«Сорок три роки в шлюбі, ще плюс два. Багато чого я не скажу із зрозумілих причин (нам, звісно, зрозуміло: життя людей – це або тема роману, або – докторської дисертації. – Б.З.). Мені допоможе книжка – остання книжка Анатолія – «Моє життя в науці». Писав її довго, приблизно 10 років. Потім ми її з дочкою доводили до ладу... Про особистість і ста-

новлення особистості Анатолія. Ким він був – багато хто знає, зокрема Ігор Юхновський (присутній на семінарі академік Ігор Юхновський схвально посміхнувся). Мабуть, 1951 чи 1952 року Ви (звертається до Ігоря Рафаїловича) почали з нами контактувати? Відрізок – понад 50 років. Ці контакти не переривалися ніколи. Ігор Рафаїлович нас спонукав до переїзду в Луцьк зі Сімферополя. Це сприяло розквіту мого чоловіка в інших сферах».

Далі пані Маргарита, використовуючи екран, коментувала фото, розповідаючи про різні періоди життя Анатолія Свідзинського – від дитячих років і до останньої прижиттєвої презентації (18 жовтня 2018 року) книги про **Володимира Свідзинського** «Незаймані слова» – рідного батькового брата. Словом, пані Маргарита за допомогою фотографій детально переповіла всю життєву біографію свого чоловіка. А вона, ця біографія, проходила в таких місцях-містах, як Могилів-Подільський, Жмеринка, Київ, Львів (закінчив фізико-математичний факультет ЛДУ ім. Івана Франка в 1952 р.), Москва (знайомство з академіком **Миколою Боголюбовим**), знову – Львів (захист кандидатської дисертації), Харків (захист докторської), Сімферополь (завідувач кафедри теоретичної фізики Сімферопольського державного університету), Крим (на I Конгресі українців Криму зробив доповідь «Крим у загальноукраїнському та європейському контексті», прочитав лекцію про **Василя Стуса**), Луцьк (завідувач кафедри математичної та теоретичної фізики; перший ректор Волинського державного університету ім. Лесі Українки).

Ще пані Маргарита додала, що її знайомство з паном Анатолієм відбулося в Сімферополі 1972 року, що він контактував з **Дмитром Павличком**, який познайомив його з **Іваном Драчем**. Підтримував пан Анатолій контакти і з львівськими інтелектуалами.

Доктор фізико-математичних наук **Андрій Швайка** назвав у своєму виступі кілька тем, над якими працював Анатолій Свідзинський: «Створення квантової теорії багаточастинкових систем», «Квантова електродинаміка, функціональне інтегрування, метод функцій Гріна», «Історія надпровідності та надплинності», «Теорія надпровідних контактів та тунельних явищ в надпровідниках».

Кандидат фізико-математичних наук, виконувач обов'язків завідувача кафедри теоретичної фізики Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки, учень професора Свідзинського **Василь Сахнюк** виступив з лекцією «Професор А. Свідзинський – учений і вчитель», сконцентрувавши увагу на темі «Практикум з математичних методів теоретичної фізики» (йшлося про «Мікроскопічну теорію надпровідності», «Параметризацію як ефективний прийом» та ін.)

«Вільна людина» (за його власним визначенням) **Зиновій Бокійчук** – не фізик, як ви, шановні читачі, очевидно, зрозуміли – висловив свою схвальну думку про працю А. Свідзинського «Самореалізація і культура»: «Головна думка праці: культура – процес організації ноосфери». А в книзі «Синергетичні концепції культури», як констатує пан Зиновій, вчений аналізує багаторівневі зв'язки

суспільних явищ. Головна думка, яку висловлює у своїх працях професор Свідзинський, – самоорганізація. Він вважав, що належить розмежовувати функції суспільства і держави.

Професор Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки доктор філологічних наук **Марія Моклиця** зосередила свою увагу на темі «Анатолій Свідзинський – новеліст». Йшлося про роль розуму і емоцій у творчому процесі, про головну думку А. Свідзинського: «*треба давати роботу підсвідомості*».

«А дати завдання підсвідомості не так просто, – продовжує пані Марія. – *Немає таких кнопок, які б змушували підсвідомість працювати... Філологічні аспекти супроводжували культурологічну роботу Свідзинського. У одній зі своїх новел Свідзинський писав: «Нема на світі того зла, яке би Бог не обернув на добро». Був людиною творчою у всьому. Він був не ліричним, а епічним. Новели почав писати у 1990-ті роки під впливом спогадів і пережитого. Але, що було найглибше, це – самоаналіз, самоусвідомлення. Став ректором і почав писати книжки з теоретичної фізики. Я дуже рада була, що Свідзинський став ректором Університету. Університет ожив і почав розвиватись.*

Анатолій Свідзинський

"І тут я мушу сказати про теоретичну фізику", – це вже слова А. Свідзинського. – Нічого такого ви не знайдете, чого я не міг би зробити. Теоретична фізика – найважливіша наука в розвитку людства. Дає можливість розібратися в техніці, хімії, біології, в науках про суспільство. Всі бажають свободи.

А нація – це система, яка побудувала державу, яка взяла на себе певні обов'язки... Я був на самому початку створення Української держави. Народна Рада змусила Л. Кравчука на засіданні проголосити Українську державність... Словом, є взаємний зв'язок між державною кризою і суспільною активністю. Зв'язок є і між людиною і природою, в якій людина живе.

Основний обов'язок жінки – народжувати дітей. А обов'язок чоловіка – захистити сім'ю і надати розвиток цій сім'ї... Завдання держави – створити справедливість».

«Свідзинський – різнотипна людина, – продовжує пані **Марія Моклиця**. – Кожен з нас має запас внутрішньої енергії, найчастіше – вільної. Система земна – це ізотермічна система: все робиться вільною енергією. Дуже важливо, коли ви керуєте суспільною системою, знати запас вільної держави. Держави, де всі працюють злагоджено. Талант Свідзинського – там, де він прикладався: в письменництві, енергетиці, організації Волинського університету. І – тоді, коли він у щось прикладався, – був цікавим. Словом, розподіляйте розумом свою вільну енергію».

Свою розповідь починає член-кореспондент НАН України фізик **Ігор Стасюк**:

«1973 рік – перша зустріч. Чернівецький університет організував літню школу. – Там я вперше побачив Свідзинського. Він з Харкова приїхав. То було в селищі – відпочинковій базі. Був, отже, час для розмов, для зустрічей. Я пізнав, наскільки це непересічна людина. Я зрозумів, що треба не тільки фізику зрозуміти, а й своє місце. Людина він був принципова, цілеспрямована. У нього весь час можна було вчитись і самому. Привозив і презентував мені свої новели – ще недруковані, в копіях. Любив повторювати: «В теоретичній фізиці є стільки фізики, скільки в ній математики». Сам читав гарно свої новели. Літературний хист його – певно, спадкові гени. Це поставало вражаюче. З часом – велике стає все більшим. Він залишається з нами.»

Слово – економістові **Володимирові Щербині**:

«Дискусія завжди вносить у науку свій певний вклад, який і робить науку. Вперше я почув про А. Свідзинського від Ігоря Юхновського в 2012 році, коли ми готували круглий стіл – за ініціативи групи «1 грудня». Це мене тоді заінтригувало. Я вчитався в «Синергетичну концепцію культури» А. Свідзинського. Він пропонував тему: «Побудова конкретної математичної моделі суспільства». Я починав розуміти, що таке синергетика – як на базі фізики і математики описати суспільство. І ще я зрозумів, що потрібна постійно діюча сексія, яка б інтегрувала середовище і наближала нас до чинників, котрі максимально близько описують наше суспільство».

Член-кореспондент НАН України, професор **Юрій Голвач** був досить небагатослівним: «Я сидів, слухав вас. І найсвіжіші спогади про останні місяць-два, з ними пов'язані, надзвичайно світлі. Я був старшим науковим співробітником в Луцьку, писав дисертацію, приходив до Свідзинського в кабінет. Частина новел слухав від нього».

Доктор фізико-математичних наук, професор **Володимир Засенко** вважає: «Спогади Анатолія Свідзинського

цікаві. Наскрізна думка вченого – радість творчості. В нього є свій погляд, що таке – школа наукова».

Зі своїми спогадами виступила дочка пана Анатолія – **Ольга Свідзинська**:

«Тато почав читати поезії, які йому подобалися. Мені було десять років, коли несподівано з'явилася поетична збірка. Я зрозуміла, що це – книжка дефіцитна. Я її читала... Вважаю, що до розуміння поезії кожен доходить по-своєму».

На завершення присутні вислухали виступ директора Інституту фізики конденсованих систем НАН України, академіка **Ігоря Мриглода**:

«Книжку Анатолія Свідзинського «Моє життя в науці» я прочитав ще в рукописі – мав таку нагоду. Тема освіти – базової, універсальної, університетської у Свідзинського проходить через усе життя. Він відкривав світ ще зі школи. Бо ще відтоді має бути процес думання. Пан Анатолій правильно вмів організувати процес вільного розподілу енергії. Слово «університет» дуже багато важить. Тому академік Юхновський і попросив професора Свідзинського перетворити Волинський інститут в університет. Кафедра теоретичної фізики там з'явилася вперше. Кафедра – це певне число учнів, яких треба виростити. Зараз ставлення до фізики змінюється. Є багато прикладів, коли кафедри фізики зникають. Є багато прикладів, що фізики стають добрими спеціалістами.

Ми могли б звернутися до ректора Східноєвропейського університету з проханням, щоб кафедра теоретичної фізики одержала ім'я професора Свідзинського. Щоб спосіб думання Університету показував, що фізики можуть працювати на різних ділянках. То ж наше завдання – такі добитися, щоб кафедра теоретичної фізики в Луцьку (себто в Східноєвропейському університеті) таки отримала ім'я видатного науковця. Це – наш обов'язок. Щоб науковці з Луцька були зацікавлені приїхати до Львова і прочитати певну кількість лекцій».

А на кінець присутні побачили фільм, знятий 10 років тому, про Анатолія Свідзинського, в якому професор фізики також розповідав про своє життя: «Ми прожили 19 років і мали трьох дітей... Старанність долає все... Мене не можна було відтягнути від мурашника. Я спостерігав, що вони роблять... Я захопився астрономією. Мене познайомили з професором **Якушкіним**... В окупації я вирішив вивчити німецьку. Коли я чимось захоплювався, я більше нічого не визнавав... У Харкові п'ять років працював у Політехнічному інституті. Перейшов потім у Науково-дослідний інститут – теж у Харкові, де я працював 16 років. Коли передзвонив **Ігор Юхновський** з приводу Університету, я сказав, що його треба створити в Луцьку. І був призначений його ректором».

Ще кілька цитат професора Свідзинського, що прозвучали у фільмі:

«Любити життя, але не боятися смерті»;

«Найкращі ліки від хвороб – активна творча праця»;

«Ніхто необ'ємного обійняти не може, але прагнути цього треба»;

«Трошки вище, ніж ваші здібності, – треба реалізувати».

Замість Післямови

«Я завжди пишалася своїм чоловіком» (Маргарита Жуїкова, дружина Анатолія Свідзинського). ■